

□ Έρευνα των Πηγών

Κατά την έρευνα των πηγών οι μαθητές εμπλέκονται σε μια σειρά διαδικασιών έρευνας και ελέγχου της αξιοπιστίας των πηγών, αναζήτησης των αιτίων και κινήτρων, ερμηνείας, διερεύνησης της αλήθειας και της αντικειμενικότητας. Τα στοιχεία αυτά συνιστούν μια ουσιαστική πρόκληση προς τη σκέψη των μαθητών και μεταβάλλουν την πρόσκτηση της ιστορικής γνώσης σε πραγματικό πνευματικό αγώνισμα.

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού συνίσταται ακριβώς στην καλλιέργεια των στοιχείων αυτών, της κριτικής σκέψης σε καθημερινή βάση, με την επιλογή των πλέον πρόσφορων στοιχείων σε κάθε περίπτωση και ανάλογα με τη διδακτική ενότητα.

Ανάλυση γραπτής Πηγής-Κειμένου

Ειδικότερα οι μαθητές, σε συσχετισμό πάντοτε με τις νοητικές ικανότητές τους, εθίζονται αρχικά σε απλά κείμενα και προοδευτικά σε δυσκολότερα. Κατά την επεξεργασία της γραπτής πηγής προσδιορίζεται αρχικά η ταυτότητά της (συντάκτης, εποχή, είδος κειμένου) και η αξιοπιστία της. Στη συνέχεια γίνεται απόπειρα κατανόησης του περιεχομένου της και άντλησης πληροφοριών μέσα από γλωσσικά και λεκτικά συμφραζόμενα. Επισημαίνονται η σχέση του συγγραφέα με τα ιστορούμενα γεγονότα και τα πρόσωπα της εποχής του, αναζητούνται τα κίνητρα δράσης των προσώπων και αξιολογείται η επιχειρηματολογία. Η σύγκριση πηγών που προσεγγίζουν το θέμα από διαφορετικές οπτικές (π.χ. ενός χριστιανού και ενός οπαδού της αρχαίας θρησκείας για τα αρχαία μνημεία) συμβάλλει αποφασιστικά στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης.

Πρέπει να σημειωθεί ότι οι γραπτές πηγές παρέχουν την ευκαιρία για διαθεματική προσέγγιση (ανάλογα βέβαια και με το θέμα): γλωσσική, σημειολογική, λογοτεχνική, κοινωνική, οικονομική, θρησκευτική κ.ά. Οι ατομικές ή ομαδικές εργασίες με μελέτη πηγών αποτελούν μια γόνιμη διδακτική διαδικασία που οδηγεί στην αυτενέργεια και τον προβληματισμό των μαθητών. Πρέπει να γίνονται στην τάξη ή εκτός αυτής και να ξεκινούν από ένα κείμενο, ένα χάρτη, μια εικόνα, μια επίσκεψη σε μουσείο ή αρχαιολογικό χώρο κ.ά. Μπορεί να περιορίζονται σε μια διδακτική ώρα ή να εκτείνονται σε μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα.

ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΕΥΣ

- Γεννήθηκε στην Καισάρεια της Παλαιστίνης γύρω στο 500
- Υποστηρίζεται ότι πήρε το όνομά του από τον άγιο Προκόπιο, γνωστό μάρτυρα της περιοχής
- Φαίνεται ότι η οικογένειά του ανήκε στην αριστοκρατική τάξη
- Διέθετε, επομένως, τα μέσα να μορφώσει το νεαρό Προκόπιο

- Η παιδεία του φανερώνει ότι είχε σπουδάσει ρητορική και νομικά
- Στις μεταγενέστερες πηγές αναφέρεται ως σοφιστής και ρήτορας
- Το 527 έγινε νομικός σύμβουλος και γραμματέας του Βελισαρίου
- Ακολούθησε τον Βελισάριο σε πολλές στρατιωτικές επιχειρήσεις στην Αφρική, την Ασία και την Ιταλία

- Έζησε από κοντά τα γεγονότα της στάσης του Νίκα το 532
- Κατά τη διάρκεια του λοιμού του 542 βρισκόταν στην Κωνσταντινούπολη
- Όταν ο Βελισάριος έχασε την αυτοκρατορική εύνοια, διακόπτονται και οι σχέσεις του Προκόπιου με τον στρατηγό
- Αργότερα, όταν ο στρατηγός επανέρχεται (544), οι σχέσεις τους αποκαθίστανται
- Πέθανε μεταξύ 560 και 570

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ

- *«Ἐπὲρ τῶν πολέμων»*
- *«Περὶ κτισμάτων»*
- *«Ἀνέκδοτα»*

ΓΕΝΙΚΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

- Ο Προκόπιος θεωρείται ο τελευταίος αξιόλογος ιστοριογράφος της ύστερης αρχαιότητας
- Σύμφωνα με το Γίββωνα **«συνέθεσε επιτυχώς την ιστορία, τους πανηγυρικούς και τη σάτιρα της εποχής του»**
- Τουλάχιστον δώδεκα Βυζαντινοί συγγραφείς από τον 6^ο ως τον 14^ο αι. μαρτυρούν την επιρροή που άσκησε στο Βυζάντιο

Βάνδαλοι

- Οι **Βάνδαλοι** ήταν ανατολικογερμανική φυλή ή ομάδα φυλών, η οποία συναντάται για πρώτη φορά στη νότια Πολωνία, αλλά αργότερα μετακινήθηκε σε όλη την Ευρώπη ιδρύοντας βασίλεια στην Ισπανία και αργότερα στη Βόρεια Αφρική κατά τον 5ο αιώνα.

- Το [439](#) μ.Χ. μετά από πολλούς αγώνες, κατέλαβαν την [Καρχηδόνα](#) και την έκαναν πρωτεύουσά τους. Δημιούργησαν στόλο και άρχισαν πειρατικές επιδρομές που έφτασαν έως και την [Ελλάδα](#), όπου και προσπάθησαν να εισβάλουν στην [Πελοπόννησο](#), αλλά ηττήθηκαν στην μάχη της Καινίπολης από τους κατοίκους της και αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τα σχέδιά τους. Η [Κωνσταντινούπολη](#) έστειλε εναντίον τους τον στρατηγό Άσπαρ με στρατό, χωρίς όμως αποτέλεσμα. Ο Γιζέριχος, το [455](#), με ισχυρό πειρατικό στόλο, ήρθε στην Ιταλία και κατέλαβε τη [Ρώμη](#). Οι στρατιώτες του λεηλάτησαν την πόλη επί δύο εβδομάδες και κατέστρεψαν με αγριότητα όλα τα έργα τέχνης: οικοδομήματα, αγάλματα, κομψοτεχνήματα κλπ. Η πράξη τους αυτή έμεινε στην ιστορία με το όνομα «[βανδαλισμός](#)» και από τότε έτσι ονομάζεται κάθε καταστροφή μνημείων πολιτισμού. Αρκετοί ασπάστηκαν τον [Αρειανισμό](#).

Τελικά οι Βάνδαλοι νικήθηκαν από τον Αυτοκράτορα των Ρωμαίων Ιουστινιανό Α΄. Ο στρατηγός του Βελισάριος αποβιβάστηκε κοντά στην Καρχηδόνα δύο φορές, οπότε ο αρχηγός τους Γελίμερος αναγκάστηκε να παραδοθεί το 534 μ.Χ. Τα υπολείμματα των Βανδάλων ανακατεύτηκαν με άλλες φυλές της Βόρειας Αφρικής (Βέρβερους κ.ά.) και σιγά - σιγά εξαφανίστηκαν. Αρκετοί από τους αιχμαλώτους του Βελισάριου κατατάχθηκαν στον αυτοκρατορικό στρατό και αφομοιώθηκαν μέσα στην πολυεθνική Βυζαντινή Αυτοκρατορία.

Στόχοι

- Να φανεί ότι δεν ισχύει το στερεότυπο ότι οι Βάνδαλοι-Γερμανοί είναι βάρβαροι, χωρίς αισθήματα.
- Να διαπιστώσουμε ότι ακόμα και οι βασιλείς έχουν αδυναμίες, όπως οι απλοί άνθρωποι.

Επιστολή του καταζητούμενου Γελίμερου, τελευταίου βασιλιά των Βανδάλων στον φίλο του Φάρα

«[...] Δεν ξέρω τι άλλο να σου γράψω. Γιατί η τωρινή συμφορά μου πήρε το μυαλό. Να είσαι καλά, φίλε μου Φάρα, μόνο στείλε μου, σε παρακαλώ, μια κιθάρα, ένα καρβέλι ψωμί και ένα σφουγγάρι».

Όταν ο Φάρας διάβασε την επιστολή, απορούσε και δεν μπορούσε να ερμηνεύσει την ακροτελεύτια φράση της, ώσπου ο γραμματοκομιστής του εξήγησε ότι ο Γελίμερος χρειαζόταν το καρβέλι, επειδή επιθυμούσε να δει με τα ίδια του τα μάτια και να φάει ψωμί, αφού από τότε που ανέβηκε στο όρος Παπούα δεν είχε δει ποτέ του ψημένο ψωμί· το σφουγγάρι του χρειαζόταν, γιατί το ένα του μάτι είχε πάθει φλεγμονή από την απλυσιά και ήταν πολύ φουσκωμένο.

Τέλος, όπως ήταν ικανός κιθαριστής, είχε συνθέσει τραγούδι για την τωρινή του συμφορά και βιαζόταν να το εκτελέσει με τη συνοδεία κιθάρας, κλαίγοντας και θρηνώντας.

Όταν άκουσε αυτά τα λόγια ο Φάρας, κυριεύτηκε από βαθύ πόνο και εξέφρασε τη λύπη του για τη μοίρα των ανθρώπων. Ανταποκρίθηκε ωστόσο στην παράκληση και έστειλε στον Γελίμερο όλα όσα χρειαζόταν.

Προκόπιος, Υπέρ των πολέμων, IV, 27-34

εκδ. Ο. Veh, Μόναχο 1971, 210.

Ερωτήσεις αξιολόγησης στους μαθητές

- Για ποιους λόγους ο βασιλιάς των Βανδάλων Γελίμερος ήθελε από τον φίλο του Φάρα μια κιθάρα, ένα ψωμί και ένα σφουγγάρι; Τι δείχνουν για τον Γελίμερο οι επιθυμίες αυτές;

Στόχοι

- Να αντιληφθούν οι μαθητές για ποιους λόγους ο Ιουστινιανός προχώρησε στην κωδικοποίηση των νόμων.

Κωδικοποίηση του Δικαίου

Ο Ιουστινιανός, επειδή βρήκε τους νόμους σκοτεινούς λόγω της ανεπίτρεπτης πληθώρας τους και σε εμφανή σύγχυση εξαιτίας των αντιφάσεων τους, τους άλλάξε από την αταξία των απατηλών λέξεων. Παραμέρισε τις αποκλίσεις τους και τους έδωσε διαρκή ισχύ.

**Προκόπιος, Κτίσματα I 1, έκδ. O. Veh, Μόναχο
1977, 18-19.**

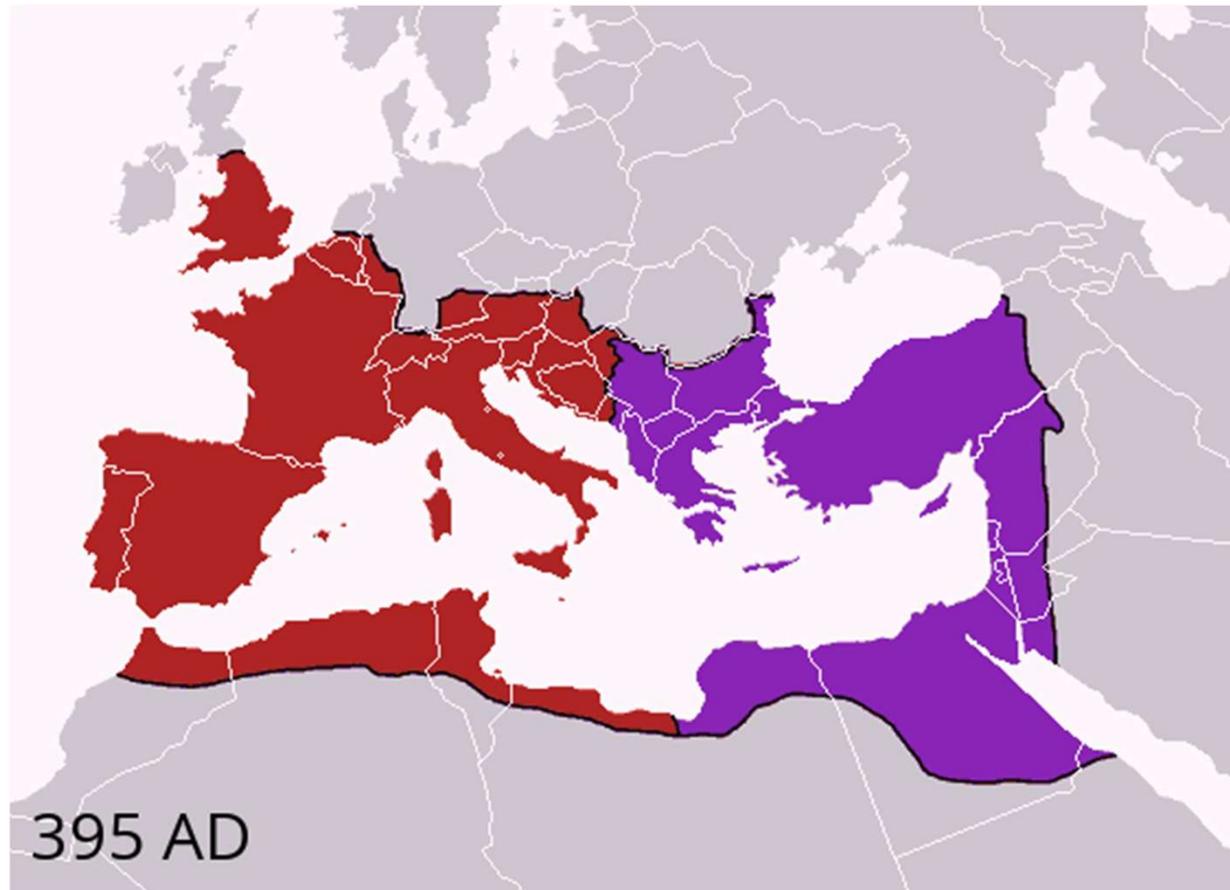
Ερωτήσεις αξιολόγησης

- Ποια ήταν η παρέμβαση του Ιουστινιανού στους υπάρχοντες νόμους και για ποιον λόγο έγινε αυτή;

Στόχοι

- Μέσα από τους χάρτες να διαφανεί η επέκταση του κράτους στα χρόνια του Ιουστινιανού.

Ο Θεοδόσιος χωρίζει τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία σε Ανατολική, την οποία λαμβάνει ο Αρκάδιος, και τη Δυτική, την οποία λαμβάνει ο Ονώριος.

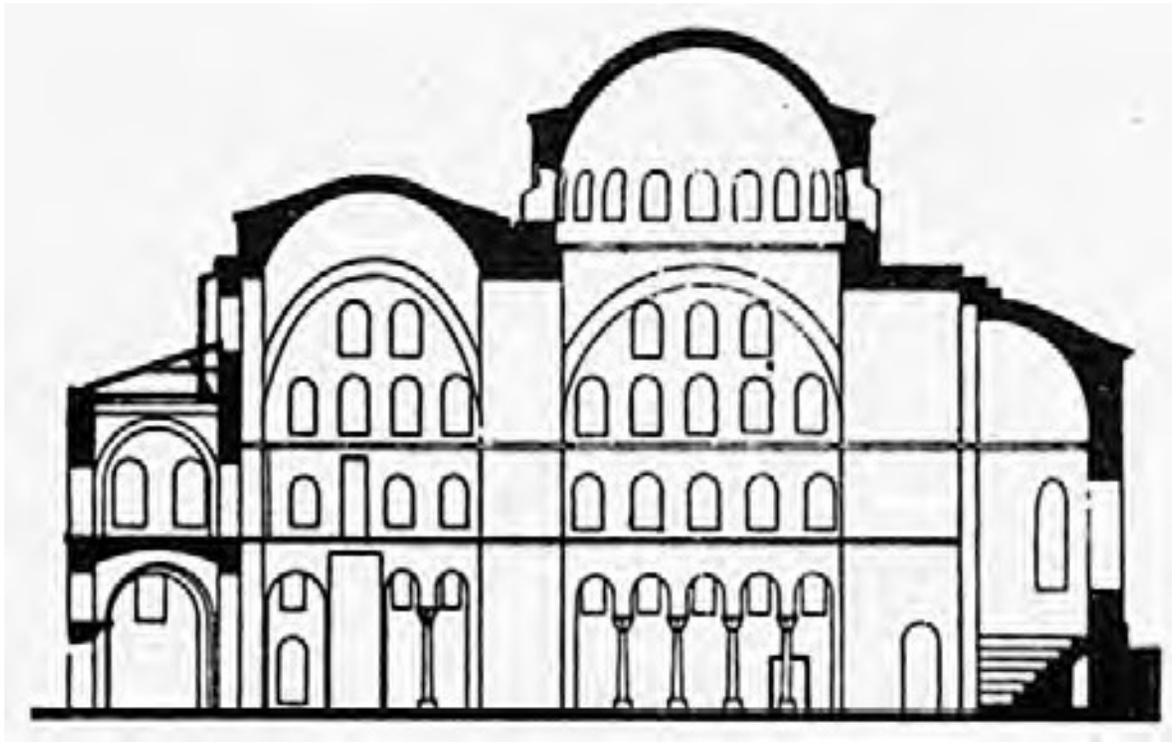
Επέκταση του βυζαντινού/ρωμαϊκού κράτους στα χρόνια της βασιλείας του Ιουστινιανού.

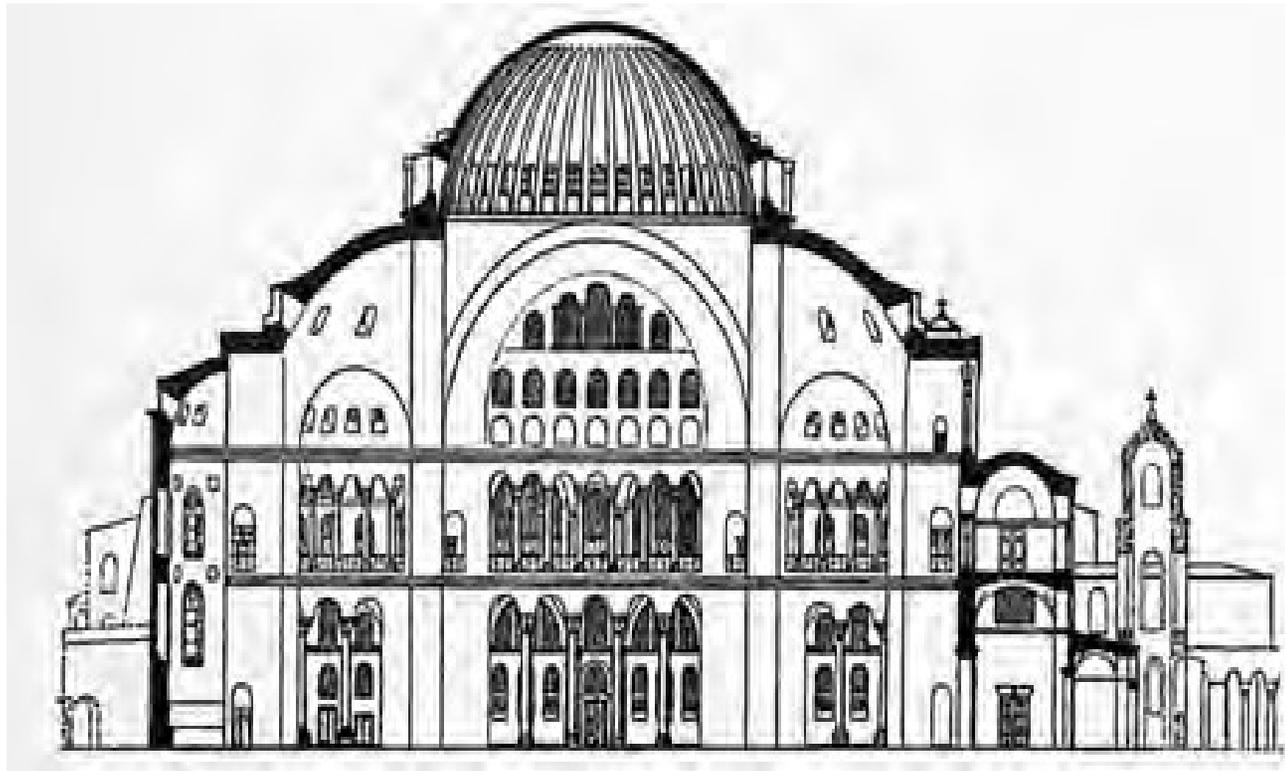
Ερώτηση αξιολόγησης μαθητών

- Ποιες περιοχές του ρωμαϊκού κράτους κατάφερε να ανακαταλάβει ο Ιουστινιανός και από ποιους;

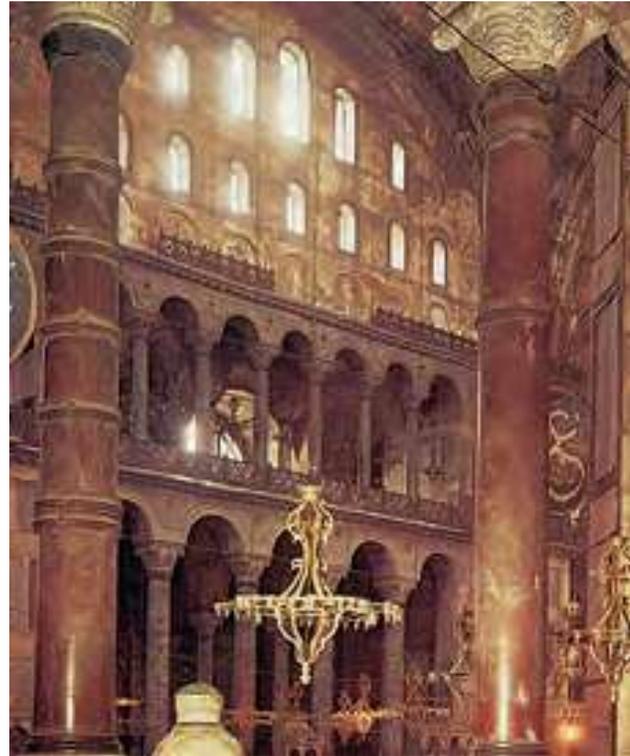
Αγία Ειρήνη (Κωνσταντινούπολη). Σχέδιο κατά Salzenberg.

Τομή Αγίας Σοφίας κατά Α. Μ. Schneider.

Το εσωτερικό της Μεγάλης Εκκλησίας.

Άποψη της Αγίας Σοφίας.

Πληροφορίες για την Αγια-Σοφιά από το σχολικό βιβλίο.

- Η Αγία Σοφία είναι το λαμπρότερο κτίσμα της βυζαντινής τέχνης. Εκπροσωπεί τον νέο ρυθμό βασιλική μετά τρούλου, που προήλθε από τον συνδυασμό του κατά μήκος άξονα των βασιλικών (μακρόστενων ρωμαϊκών κτιρίων) με τον καθ' ύψος άξονα των περίκεντρων (κυκλικών ή πολυγωνικών) κτιρίων. Ο συνδυασμός αυτός εφαρμόστηκε πρώτη φορά στον ναό της Αγίας Ειρήνης και εξέφραζε την αγάπη του Ιουστινιανού Α' για τις μνημειώδεις κατασκευές.

- Οι αρχιτέκτονες Ανθέμιος από τις Τράλλεις και Ισίδωρος από τη Μίλητο της Μ. Ασίας, που επεξεργάστηκαν τα σχέδια και διεύθυναν τις εργασίες κατασκευής της (532-537), έδωσαν έμφαση στο κέντρο, δηλαδή στον καθ' ύψος άξονα του ναού. Το κτίριο είναι σχεδόν τετράγωνο (76 X 71 μ.). Τέσσερις ογκώδεις πεσσοί (τετράγωνοι κίονες) σχηματίζουν το κεντρικό τετράγωνο.

- Οι πεσσοί συνδέονται με τόξα που σχηματίζουν ημισφαιρικά τρίγωνα και δημιουργούν ένα στεφάνι, πάνω στο οποίο στηρίζεται ο τεράστιος τρούλος. Ο τρούλος μοιάζει να κρέμεται από τον ουρανό (Προκόπιος). Το φως εισδύει άπλετο από τα παράθυρά του και πλημμυρίζει το εσωτερικό του ναού. Ο ιστορικός Προκόπιος εξαίρει το **κάλλος και το μέγεθος της Αγίας Σοφίας.**

- Από τους τριάντα δύο ναούς που ο Ιουστινιανός έχτισε στην Κωνσταντινούπολη η Αγία Σοφία ήταν η μόνη που άντεξε στον χρόνο, υμνήθηκε και έγινε σύμβολο και πηγή έμπνευσης όχι μόνο για τον μεσαιωνικό αλλά και για τον νεότερο Ελληνισμό.

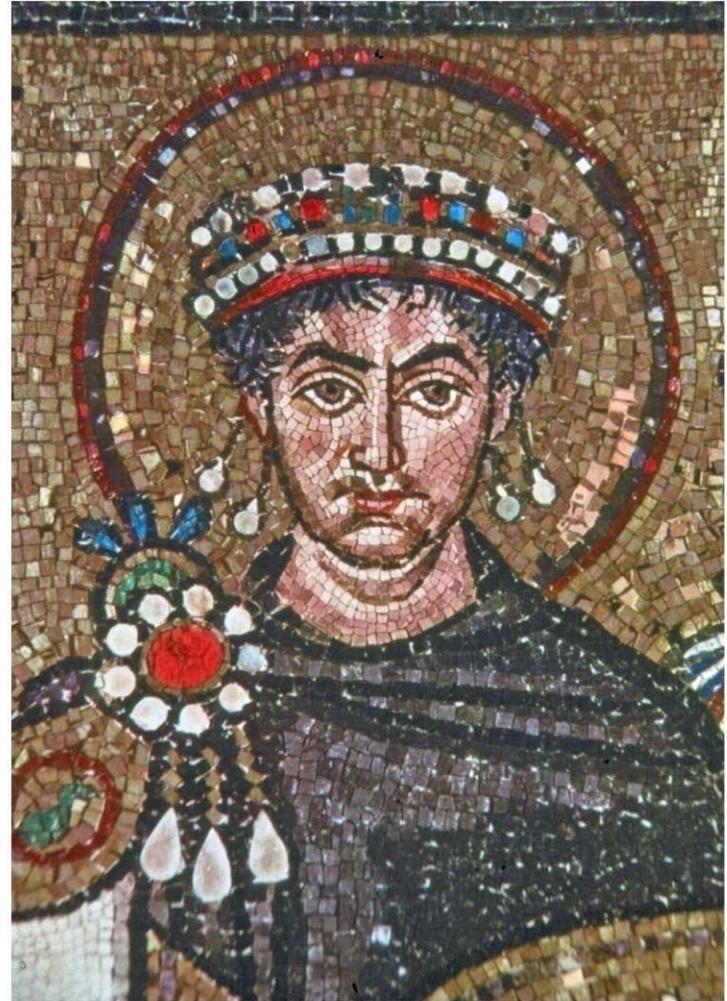
Ερώτηση

- Ποιο είναι κατά τη γνώμη σου το στοιχείο της Αγίας Σοφίας που εντυπωσίαζε και εντυπωσιάζει ακόμη και σήμερα τον επισκέπτη;

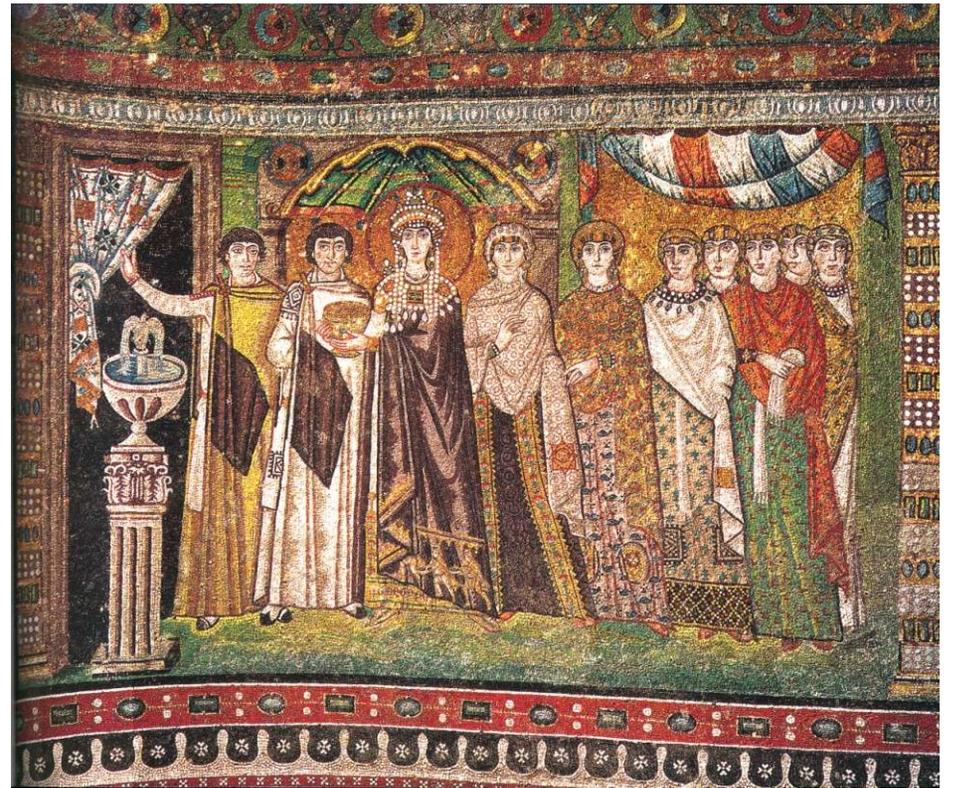
Χρονογραμμή

Ιουστινιανός

Θεοδώρα

Ο Ιππόδρομος ήταν χώρος έκφρασης της λαϊκής βούλησης.

Δίπτυχο των
Λαμπαδίων (αρχές 5ου
αι.) (Μπρέσια,
Χριστιανικό Μουσείο).

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΟΡΟΥ *ΔΗΜΟΣ*

- ***Στην κλασική Αθήνα***

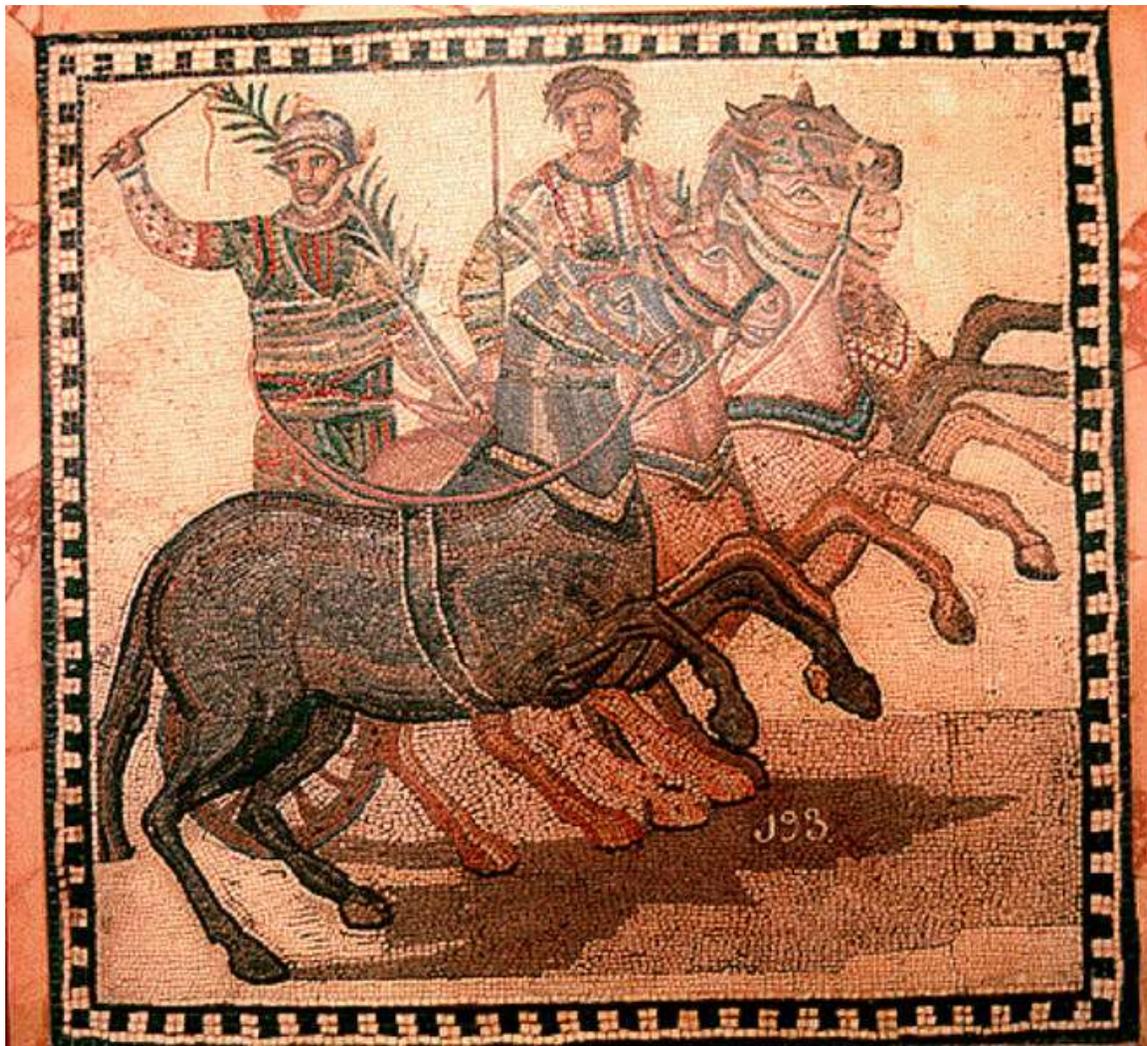
- συνέλευση πολιτών
- διοικητική περιφέρεια
- βασική υποδιαίρεση των φυλών της αθηναϊκής δημοκρατίας

- ***Στην Κωνσταντινούπολη του 6^{ου} αι.***

- Σωματεία στην αρχή αθλητικά που είχαν τη φροντίδα της οργάνωσης ιππικών και ανάλογων αγώνων στον Ιππόδρομο και τα οποία με την πάροδο του χρόνου απέκτησαν πολιτική δύναμη χάρη αφενός στα μέλη τους και αφετέρου στον φανατισμό τους και την απήχηση στα ευρύτερα στρώματα του πληθυσμού

ΚΥΡΙΟΤΕΡΟΙ ΔΗΜΟΙ

- Βένετοι (γαλάζιοι)
  - Πράσινοι
  - Λευκοί
  - Ρούσιοι (κόκκινοι)
-
- Έπαιρναν το όνομά τους από το χρώμα των αρματηλατών που υποστήριζαν

- Συνήθως συνέπρατταν ανά δύο
- Οι συμπράξεις δεν ήταν οι ίδιες σε όλες τις εποχές και τις περιοχές
- Στην Κωνσταντινούπολη από τα μέσα του 5^{ου} αι. μέχρι τις αρχές του 7^{ου} αι. (ακμή της πολιτικής δραστηριότητας των δήμων) συνέπρατταν
  - οι Λευκοί με τους Βένετους
  - οι Ρούσιοι με τους Πράσινους
- Παλαιότερα, όταν προείχε ο αθλητικός τους χαρακτήρας, η σύμπραξη ήταν αντίθετη

- Στην Κωνσταντινούπολη κυριαρχούσαν οι **Πράσινοι** και οι **Βένετοι**
- Ο **Ιουστινιανός** υποστήριζε ανοιχτά τους **Βένετους**
- Ο **Αναστάσιος** για να αποφύγει την αντιπαράθεση των δύο μεγάλων δήμων επέλεξε να υποστηρίξει τους **Ρούσιους**

ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΩΝ ΔΗΜΩΝ

Κατά την άποψη κάποιων ερευνητών η ένταξη στους δήμους γινόταν με θρησκευτικά και πολιτικά κίνητρα:

- ΒΕΝΕΤΟΙ

- Οι ιθύνοντες προέρχονταν από την παλιά συγκλητική αριστοκρατία
- Οι οπαδοί τους στρατολογούνταν από το προσωπικό των ανακτόρων
- Οι θρησκευτικές τους αντιλήψεις συμφωνούσαν με το δόγμα της Χαλκηδόνας

- ΠΡΑΣΙΝΟΙ

- Τα στελέχη τους προέρχονταν από την εύπορη αστική τάξη
- Οι οπαδοί τους ήταν τεχνίτες, μεροκαματιάρηδες και μικροπωλητές
- Είχαν δεσμούς με την Ανατολή και έκλιναν προς το μονοφυσιτισμό

- Γενικότερα υποστηρίζεται ότι **«οι Βένετοι εξέφραζαν τα συντηρητικότερα και ορθόδοξα στοιχεία του πληθυσμού, ενώ οι Πράσινοι τα προοδευτικότερα και πιο ανήσυχα»**.

ΙΠΠΟΔΡΟΜΟΣ

- Καρδιά της Κωνσταντινούπολης αποτελούσε το Μεγάλο Παλάτι
- Εσωτερικός διάδρομος από το παλάτι οδηγούσε στο αυτοκρατορικό θεωρείο στον Ιππόδρομο
- Απέναντι από αυτό βρίσκονταν οι προκαθορισμένες κερκίδες των δήμων

- Εκεί ο αυτοκράτορας ερχόταν πρόσωπο με πρόσωπο με τον όχλο της πόλης, τους δήμους
- Οι επευφημίες και οι ζητωκραυγές του πλήθους ήταν άρρηκτα συνδεδεμένες με την αυτοκρατορική πολιτική
- Οι επευφημίες ήταν ενορχηστρωμένες από επαγγελματίες κλακαδόρους

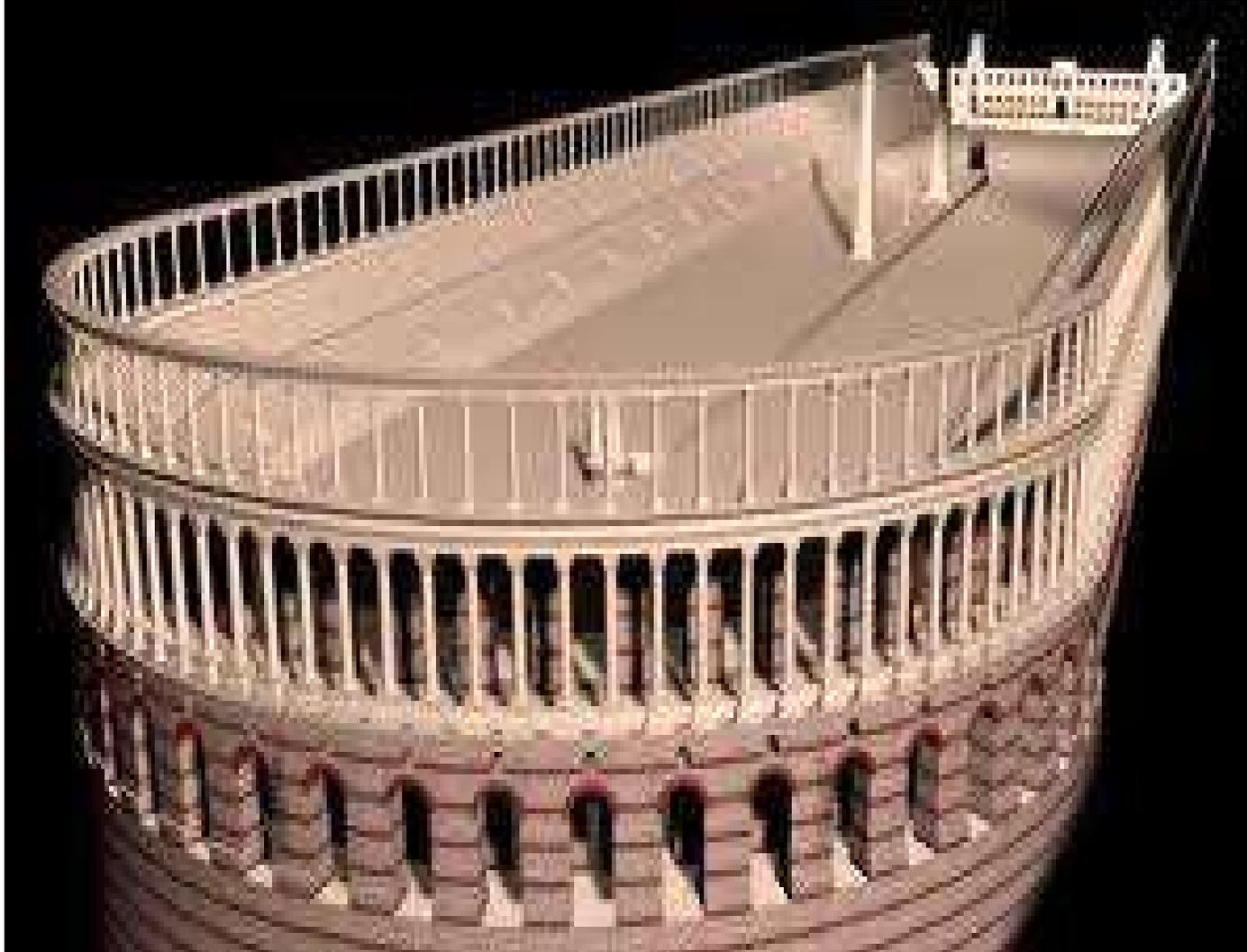
Πλήθος στον Ιππόδρομο

- **Ρώμη:** η χωρητικότητα των καθημένων στον Μέγα Ιππόδρομο ήταν 150.000 άνθρωποι
- **Κωνσταντινούπολη:** η χωρητικότητα στον Ιππόδρομο ήταν περίπου 100.000 άνθρωποι

ΠΗΓΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΝΙΚΑ

- Το Χρονικό του Μαρκελίνου
- Ο Προκόπιος
- Ο Ιωάννης Λυδός
- Το Πασχάλιο Χρονικό
- Η Χρονογραφία του Μαλάλα
- Η Χρονογραφία του Θεοφάνη του Ομολογητή
- Ο Ιωάννης Ζωναράς

Αναπαράσταση του Ιπποδρόμου

Ο Ιππόδρομος σήμερα

Η στάση του Νίκα (532)

- **Κυριακή, 11 Ιανουαρίου**

- *Ἔκτα διὰ Καλαπόδιον* στον Ιππόδρομο
- Ο έπαρχος της πόλης συλλαμβάνει και διατάζει την εκτέλεση 7 ταραξιών
- Δύο από τους μελλοθάνατους γλιτώνουν (ένας Πράσινος κι ένας Βένετος)
- Έπαρχος Κωνσταντινουπόλεως ήταν ο Ευδαίμων

- **Τρίτη, 13 Ιανουαρίου**

- Ιπποδρομίες με την παρουσία του Ιουστινιανού
- Οι δήμοι ζητούν χάρη για τους δύο διασωθέντες
- Ο αυτοκράτορας δεν απαντά
- Οι δήμοι ενωμένοι αναφωνούν «**Φιλανθρώπων Πρασίνων και Βενέτων πολλά τά ἔτη**»
- Τελειώνοντας οι αγώνες το πλήθος ξεχύνεται στους δρόμους φωνάζοντας «**Νίκα**»

- Το βράδυ οι Δήμοι ζητούν από τον έπαρχο να λύσει το θέμα των κρατουμένων
- Στην άρνησή του σκοτώνουν τους φρουρούς και ανοίγουν τις φυλακές
- Κατά την υποχώρησή τους καίνε
  - ✓ το Αυγουσταίον,
  - ✓ την πύλη των ανακτόρων,
  - ✓ τη Σύγκλητο
  - ✓ και την Αγία Σοφία

- **Τετάρτη, 14 Ιανουαρίου**

- Ο Ιουστινιανός οργανώνει πάλι ιπποδρομίες
- Ο λαός συνεχίζει τις καταστροφές, βάζοντας φωτιά στον Ιππόδρομο που κατέστρεψε τα λουτρά του Ζευξίππου
- Ο Ιουστινιανός τελικά δεν πηγαίνει στους αγώνες
- Υποκύπτει στις απαιτήσεις του πλήθους και αντικαθιστά τον Ευδαίμονα, τον Τριβωνιανό και τον Ιωάννη Καππαδόκη

- **Πέμπτη – Παρασκευή, 15-16 Ιανουαρίου**
  - η πόλη έχει μεταβληθεί σε πεδίο μάχης
  - η προσπάθεια του Βελισάριου να καταπνίξει τη στάση αποτυγχάνει
- **Σάββατο, 17 Ιανουαρίου**
  - καταλαμβάνεται το Οκτάγωνο
  - οι ανεψιοί του Αναστάσιου παραμένουν στο παλάτι ως το απόγευμα

- **Κυριακή, 18 Ιανουαρίου**

- Ο Ιουστινιανός εμφανίστηκε στον Ιππόδρομο κρατώντας το Ευαγγέλιο
- Το πλήθος τον αποδοκίμασε
- Αναγόρευσαν τον Υπάτιο αυτοκράτορα
- Ο Ιουστινιανός ετοιμαζόταν να εγκαταλείψει τη βασιλεύουσα
- Τον συγκράτησε η Θεοδώρα

- Καθώς ο λαός ήταν συγκεντρωμένος στον Ιππόδρομο, εισέβαλαν οι αυτοκρατορικές δυνάμεις και τους κατέσφαξαν
- Οι νεκροί ανήλθαν σε 30.000

- **Δευτέρα, 19 Ιανουαρίου**

- Εκτελούνται οι Υπάτιος και Πομπήιος και δημεύεται η περιουσία τους

Στόχοι

- Να κατανοήσουν οι μαθητές τον φανατισμό, ο οποίος διακατείχε τα μέλη των Δήμων.
- Να αντιληφθούν τη συμπεριφορά του όχλου και να πραγματοποιήσουν αναλογίες με σημερινά φαινόμενα.

1. Οι Δήμοι του Ιπποδρόμου

Προκόπιος

Οι δήμοι κάθε πόλης ήταν από παλιά διαιρεμένοι σε Πρασίνους και Βενέτους. Δεν πάει όμως πολύς καιρός που άρχισαν να σκορπίζουν τα χρήματά τους για χάρη των ονομάτων και των θέσεων που καταλαμβάνουν οι θεατές στον Ιππόδρομο, να εκθέτουν τον εαυτό τους στις πιο οδυνηρές κακώσεις και, το αποκορύφωμα, να πεθαίνουν, χωρίς τον παραμικρό δισταγμό, με τον πιο ατιμωτικό θάνατο. Συνάπτουν μάλιστα και μάχες με την αντίπαλη μερίδα, χωρίς να ξέρουν καλά-καλά γιατί ριψοκινδυνεύουν, αν και είναι βέβαιο ότι, ακόμη και αν νικήσουν τους αντιπάλους τους στη μάχη, θα οδηγηθούν αμέσως στη φυλακή και θα εκτελεστούν, αφού βασανιστούν με τον χειρότερο τρόπο.

Έτσι φυτρώνει στην ψυχή τους το μίσος για τους άλλους χωρίς σοβαρή αιτία κι αυτή η έχθρα διαρκεί αιώνια, καταλύοντας κάθε είδους κοινωνική σχέση και εξ αίματος συγγένεια, αλλά και τον δεσμό της φιλίας, ακόμη και όταν οι οπαδοί των αντίπαλων χρωμάτων είναι αδέρφια ή κάτι παρόμοιο. Δεν ενδιαφέρονται ούτε για τα θεία ούτε για τα ανθρώπινα, παρά μόνο για τη νίκη, και δεν έχει καμιά σημασία γι' αυτούς, αν διαπράττεται κάποια ασέβεια προς τους θεούς και παραβιάζονται οι νόμοι και το πολίτευμα από τους δικούς τους ανθρώπους ή τους εχθρούς.

Δεν νοιάζονται επίσης καθόλου αν στερηθούν τα απαραίτητα για τη ζωή τους και η πατρίδα τους ζημιωθεί στις πιο στοιχειώδεις ανάγκες της, αρκεί μόνο να ωφεληθεί η παράταξή τους (**μέρος**), **όπως ονομάζουν τους ομοϊδεάτες τους (συστασιώτες)**. Σ' αυτό το μιανό έργο συμμετέχουν και γυναίκες, όχι μόνο ακολουθώντας, αλλά και αντιστρατευόμενες, κατά περίπτωση, τους άνδρες τους, αν και δεν πηγαίνουν καθόλου στα θέατρα ούτε και ελαύνονται από κάποια άλλη αιτία. Και δεν μπορώ να χαρακτηρίσω αλλιώς το φαινόμενο αυτό παρά ως ψυχασθένεια. Έτσι λοιπόν έχουν τα πράγματα στις πόλεις σχετικά με τους δήμους του Ιπποδρόμου.

Προκόπιος, *Υπέρ των πολέμων*, I, 24, έκδ. Haury, 123.

Ερωτήσεις αξιολόγησης

- Συμβαδίζουν, σύμφωνα με τον Προκόπιο, οι πράξεις των μελών των Δήμων του Ιπποδρόμου με τους θείους και τους ανθρώπινους νόμους; Τι είναι αυτό, το οποίο επιθυμούν περισσότερο;
- Πώς χαρακτηρίζει το φαινόμενο της άλογης συμπεριφοράς των Δήμων, κατά τις ιπποδρομίες, ο Προκόπιος;
- Βρίσκετε ομοιότητες ανάμεσα στις παρατάξεις τῶν Δήμων του Ιπποδρόμου και τους οπαδούς των σύγχρονων ποδοσφαιρικών ομάδων;

Στόχοι

- Να φανεί η βιαιότητα της Στάσης του Νίκα από την αρχή της ακόμη.
- Να κατανοήσουν οι μαθητές γιατί πήρε αυτό το όνομα.

2. Η Στάση του Νίκα: Η εκδοχή του Προκοπίου (6ος αι.)

Την ίδια περίπου εποχή ξέσπασε στο Βυζάντιο εξέγερση του λαού που πήρε απρόσμενα τεράστιες διαστάσεις και προκάλεσε στον λαό και τη σύγκλητο μεγάλες συμφορές. Τα πράγματα εξελίχθηκαν ως εξής:

[Η έναρξη της στάσης]

[...] Ο έπαρχος της πόλης του Βυζαντίου συνέλαβε και οδήγησε μερικούς στασιαστές στον δήμιο.

Οι δυο δήμοι τότε συμφιλιώθηκαν και συνήψαν ανακωχή, άρπαξαν τους καταδικασθέντες και, αφού εισέβαλαν στις φυλακές, απελευθέρωσαν όλους εκείνους που είχαν φυλακισθεί για στάση ή άλλο παράπτωμα. Οι υπάλληλοι που υπακούουν στις εντολές του επάρχου σφάχτηκαν ανηλεώς, ενώ οι επιφανείς πολίτες κατέφυγαν στην αντίπερα ακτή. Η πόλη πυρπολήθηκε σαν να είχε περάσει στην εξουσία των εχθρών. Ο ναός της Αγίας Σοφίας και τα λουτρά του Ζευξίππου και τμήματα των ανακτόρων από τα Προπύλαια μέχρι τον λεγόμενο Οίκο του Άρεως έγιναν παρανάλωμα του πυρός.

Πυρπολήθηκαν ακόμη οι δυο μεγάλες στοές που έφταναν ως την Αγορά του Κωνσταντίνου (Forum Constantini) και πολλά οικήματα και αντικείμενα αξίας που ανήκαν σε εύπορους ανθρώπους. Ο αυτοκράτορας, η σύζυγός του και ορισμένοι συγκλητικοί κλείστηκαν στα ανάκτορα, αναμένοντας τις εξελίξεις. Οι δήμοι χρησιμοποίησαν ως σύνθημα αμοιβαίας αναγνώρισης τη λέξη Νίκα. Από αυτή ονομάζεται η εξέγερση εκείνη Στάση του Νίκα ως σήμερα.

Ερωτήσεις αξιολόγησης

- Αναφέρετε ορισμένες βίαιες ενέργειες των επαναστατών από την αρχή της Στάσης.
- Γιατί ονομάστηκε η Στάση αυτή Στάση του Νίκα;

Στόχοι

Να αντιληφθούν οι μαθητές κάποιες προσπάθειες ειρηνικές/διπλωματικές, στις οποίες προχώρησε ο Ιουστινιανός προκειμένου να εκτονωθεί η κατάσταση.

[Αντικατάσταση υπευθύνων]

[...] Όσο καιρό οι δήμοι φιλονικούσαν μεταξύ τους, υπερασπίζοντας καθένας τα χρώματά του, κανείς δεν ενδιαφερόταν για την κακή διοίκηση του Ιω. Καππαδόκη και του Τριβωνιανού. Όταν όμως συμφιλιώθηκαν και εξεγέρθηκαν, τότε αυτούς τους δύο έβριζαν φανερά σ' όλη την πόλη και τους αναζητούσαν, για να τους σκοτώσουν. Γι' αυτό ο Ιουστινιανός, που ήθελε να προσεταιριστεί τον λαό, απομάκρυνε αμέσως τους δυο συνεργάτες του από την εξουσία. Διόρισε έπαρχο της αυλής τον πατρικιο Φωκά, ένα πολύ συνετό και από τη φύση του φιλοδίκαιο άνθρωπο, ενώ ανέθεσε το αξίωμα του κοιαίστορος (quaestor/υπεύθυνος για τη δικαιοσύνη) στον Βασιλείδη που είχε διακριθεί για τον καλό του χαρακτήρα μεταξύ των πατρικίων και ήταν δοκιμασμένος. Παρά τις αλλαγές αυτές, όμως, η στάση εξακολουθούσε με αμείωτη ένταση.

Ερωτήσεις αξιολόγησης

Σε ποιες ενέργειες προχώρησε αρχικά ο Ιουστινιανός προκειμένου να αποκατασταθεί η τάξη; Είχαν αυτές αποτέλεσμα;

Αναγόρευση και στέψη Υπατίου

Την πέμπτη ημέρα από την έναρξη της στάσης, αργά το απόγευμα, ο Ιουστινιανός έδωσε διαταγή στον Υπάτιο και τον Πομπήιο, τους ανεψιούς του αυτοκράτορα Αναστασίου, να επιστρέψουν όσο πιο γρήγορα μπορούσαν στο σπίτι τους, είτε επειδή φοβούνταν κάποια δολοφονική επίθεσή τους εναντίον του είτε επειδή η μοίρα τους οδηγούσε σ' αυτό το δρόμο. Αυτοί όμως διακατέχονταν από το φόβο ότι ο λαός θα τους υποχρέωνε με τη βία να γίνουν αυτοκράτορες, κάτι που έγινε πραγματικά, και δήλωσαν ότι δεν ήταν σωστό και δίκαιο να εγκαταλείψουν τον αυτοκράτορα που βρισκόταν σε τόσο μεγάλο κίνδυνο.

- Η δήλωση αυτή ενίσχυσε περισσότερο τις υποψίες του Ιουστινιανού και γι' αυτό τους διέταξε να απομακρυνθούν αμέσως. Οι δυο άνδρες μεταφέρθηκαν στο σπίτι τους, όπου παρέμειναν ήσυχοι και αδρανείς στη διάρκεια της νύχτας.

- Την επομένη ημέρα με την ανατολή του ήλιου ο λαός πληροφορήθηκε ότι οι δυο άνδρες είχαν εγκαταλείψει το αυτοκρατορικό ανάκτορο. Όλος ο λαός προσέτρεξε τότε κοντά τους, αναγόρευσε τον Υπάτιο αυτοκράτορα και τον συνόδευσε στην Αγορά του Κωνσταντίνου, για να αναλάβει την εξουσία.

- Η Μαρία όμως, η σύζυγος του Υπατίου, μια συνετή γυναίκα που εκτιμιόταν για τη σύνεσή της, κρεμιόταν από τον άνδρα της και δεν τον άφηνε να φύγει από κοντά της. Φώναζε δυνατά με λυγμούς και κλάματα και προσπαθούσε να πείσει τους συγγενείς της ότι οι δήμοι οδηγούσαν τον σύζυγό της στο θάνατο. Κάτω όμως από τη φοβερή πίεση του όχλου, θέλοντας και μη, άφησε τον άνδρα της να φύγει.

- Αλλά και ο ίδιος ο Υπάτιος ακολούθησε διστάζοντας τη μάζα ως την Αγορά του Κωνσταντίνου, όπου επευφημήθηκε, στέφθηκε ελλείψει διαδήματος και των άλλων αυτοκρατορικών διασήμων με χρυσή αλυσίδα και αναγορεύθηκε αυτοκράτωρ Ρωμαίων. Και από τους συγκλητικούς που ήταν παρόντες και δεν είχαν μείνει πίσω στην αυτοκρατορική αυλή εκφραζόταν ήδη η άποψη ότι έπρεπε να κινηθούν για να επιτεθούν στο παλάτι [...].

- [Κρίσιμη σύσκεψη στα ανάκτορα]
- Οι άνθρωποι του αυτοκράτορα άρχισαν να σκέφτονται αν ήταν προτιμότερο να μείνουν ή να επιβιβαστούν στα πλοία και να φύγουν· και προβλήθηκαν πολλά επιχειρήματα για τη μια ή την άλλη άποψη. Τότε η αυτοκράτειρα Θεοδώρα είπε:

- “Το ερώτημα αν πρέπει μια γυναίκα να σηκώνεται και να λει μεγάλα λόγια μπροστά σε άνδρες που διστάζουν δεν μπορεί να απαντηθεί στην παρούσα περίπτωση, όποια γνώμη και αν έχει κανείς γι’ αυτό. Όταν η κατάσταση έχει φτάσει στον έσχατο κίνδυνο, νομίζω ότι το καλύτερο φάρμακο είναι να διευθετηθούν τα άμεσα ζητήματα, όσο πιο καλά γίνεται. Η γνώμη μου είναι ότι η φυγή σ’ αυτή την περίπτωση, περισσότερο από κάθε άλλη φορά, είναι ασύμφορη, ακόμη και αν πρόκειται να φέρει τη σωτηρία.

- Γιατί ο άνδρας που γεννιέται είναι αδύνατο να αποφύγει το θάνατο κι αυτός που έγινε αυτοκράτορας είναι απαράδεκτο να γίνει φυγάς. Να μη σώσω να ζω, αν είναι να στερηθώ την αυτοκρατορική πορφύρα και να έλθει μια ημέρα που όσοι με συναντούν δεν θα με προσφωνούν δέσποινα. Αν λοιπόν θέλεις, αυτοκράτορα, να σωθείς, δεν υπάρχει πιο εύκολο πράγμα. Χρήματα έχουμε πολλά.

- Να η θάλασσα, να και τα πλοία. Συλλογίσου όμως μήπως τυχόν, αφού σωθείς, προτιμήσεις το θάνατο από τη σωτηρία. Όσο για μένα ακολουθώ τον παλιό εκείνο λόγο: **“η βασιλεία είναι το πιο ωραίο σάβανο”**. Έτσι μίλησε η αυτοκράτειρα κι όλοι πήραν θάρρος και αποφάσισαν να αντισταθούν, σκεπτόμενοι πώς θα μπορούσαν να αποκρούσουν μια πιθανή επίθεση.

- [Η καταστολή της στάσης]
- Ωστόσο όλοι οι στρατιώτες και η ανακτορική φρουρά δεν είχαν φιλικές διαθέσεις για τον αυτοκράτορα ούτε και ήθελαν να παρέμβουν ανοικτά, αλλά προτιμούσαν να αναμείνουν την έκβαση των γεγονότων. Ο αυτοκράτορας είχε εναποθέσει όλες τις ελπίδες του στον Βελισάριο και τον Μούνδο... Ο Υπάτιος μόλις έφθασε στον Ιππόδρομο, ανέβηκε αμέσως στο αυτοκρατορικό θεωρείο και κάθισε στο κάθισμα, απ' όπου ο αυτοκράτορας συνήθιζε να παρακολουθεί τις ιπποδρομίες και τους γυμνικούς αγώνες.

- Και ο Μούνδος βγήκε από το παλάτι από μια πύλη που ονομάζεται κοχλίας εξαιτίας της κυκλικής καθόδου, ενώ ο Βελισάριος κατευθύνθηκε αρχικά προς τον Υπάτιο και το αυτοκρατορικό κάθισμα. Όταν έφθασε μπροστά στο πλησιέστερο οίκημα, όπου διαμένει από παλιά μια στρατιωτική φρουρά, απαίτησε από τους στρατιώτες με δυνατή φωνή να του ανοίξουν αμέσως τη θύρα, για να κινηθεί εναντίον του σφετεριστή.

- Οι στρατιώτες όμως είχαν αποφασίσει να μην πάρουν το μέρος κανενός, προτού νικήσει εμφανώς κάποια από τις δύο πλευρές, και συμπεριφέρθηκαν σαν να μην άκουγαν τις φωνές, αναγκάζοντας τον Βελισάριο να αποχωρήσει άπρακτος. Ο Βελισάριος ακολούθως επέστρεψε στον αυτοκράτορα και δήλωσε πως έχουν χάσει το παιχνίδι, επειδή η αυτοκρατορική φρουρά έχει στασιάσει εναντίον του. Ο αυτοκράτορας του έδωσε διαταγή να επιτεθεί στη Χαλκή Πύλη και τα προσαρτημένα σ' αυτή προπύλαια.

- Και ο στρατηγός, αφού διέσχισε με δυσκολία και όχι χωρίς μεγάλους κόπους και κινδύνους ερείπια και μισοκαμμένους τόπους, ανέβηκε στον Ιππόδρομο. Όταν έφτασε στη στοά των Βενέτων που υψώνεται δεξιά από το αυτοκρατορικό κάθισμα, σκέφθηκε να επιτεθεί πρώτα εναντίον του Υπατίου, όμως εκεί υπήρχε μια μικρή πύλη που είχε κλειδωθεί και φρουρούνταν εσωτερικά από τους ομοϊδεάτες.

- Φοβήθηκε λοιπόν μήπως επιτεθεί εναντίον του ο λαός, ενώ ήταν στριμωγμένος σε πολύ μικρό χώρο, εξοντώσει τον ίδιο και την ακολουθία του και στη συνέχεια προχωρήσει εύκολα εναντίον του αυτοκράτορα. Σκέφθηκε λοιπόν ότι έπρεπε να επιτεθεί εναντίον του λαού που ήταν συγκεντρωμένος στον Ιππόδρομο σε πυκνές μάζες που σπρώχνονταν μεταξύ τους χωρίς καμιά τάξη.

- Έσυρε το σπαθί του από τη θήκη και, αφού έδωσε εντολή και στους άλλους να κάνουν το ίδιο, όρμησε με κραυγή εναντίον του πλήθους. Και ο λαός που ήταν συγκεντρωμένος χωρίς καμιά τάξη, όταν είδε πάνοπλους στρατιώτες, που είχαν μεγάλη φήμη για ανδρεία και πολεμική εμπειρία, να χτυπούν αλύπητα με τα σπαθιά κινήθηκε να φύγει.

- Τότε, όπως ήταν φυσικό, σηκώθηκε μεγάλη κραυγή και ο Μούνδος, που βρισκόταν με τους στρατιώτες του εκεί κοντά και ήταν έτοιμος να αρχίσει δράση (γιατί ήταν τολμηρός και δραστήριος), αλλά απορούσε και δεν ήξερε πώς έπρεπε να ενεργήσει, επειδή φαντάστηκε ότι ο Βελισάριος αντιμετώπιζε δυσκολίες, εισέβαλε αμέσως στον Ιππόδρομο από την Πύλη που ονομάζεται Νεκρά. Τότε οι ομοϊδεάτες του Υπατίου δέχτηκαν φοβερά χτυπήματα από δύο πλευρές και εξοντώθηκαν.

- Και όταν η τροπή της κατάστασης ολοκληρώθηκε και είχαν ήδη σκοτωθεί πολλοί από το πλήθος, ο Βοραΐδης και ο Ιούστος, οι ανηψιοί του αυτοκράτορα Ιουστινιανού, κατέβασαν αμέσως από το θρόνο τον Υπάτιο, χωρίς να τολμήσει κανένας να τους εμποδίσει, και τον όδηγησαν στο ανάκτορο και τον παρέδωσαν στον αυτοκράτορα μαζί με τον Πομπήιο.

- Και σκοτώθηκαν πάνω από 30.000 λαός εκείνη την ημέρα. [...] Την επόμενη ημέρα οι στρατιώτες εκτέλεσαν τους δύο κρατούμενους και έριξαν τα πτώματά τους στη θάλασσα. Αυτό το τέλος είχε η στάση του Νίκα στο Βυζάντιο.
- Προκόπιος, *Υπέρ των πολέμων*, I, 24, έκδ. Haury, 123-124. ___